

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
Diarienummer: Ku2018/01470/KO

2018-10-25

Yttrande: Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57)

DIK är ett Saco-förbund med 21 000 medlemmar. DIK är det största fackförbundet för bibliotekarier inklusive skol- och gymnasiebibliotekarier. Förbundet har därför med stort intresse tagit del av Läsdelegationens betänkande ”Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället.

DIK:s synpunkter i korthet:

- DIK anser att Läsdelegationen på ett förtjänstfullt sätt har kartlagt aktörer och verksamheter som är relevanta för den litteratur- och läsfrämjande verksamheten. Dock anser DIK att delegationen tydligare kunde ha lyft fram Internationella biblioteket som är en kommunal angelägenhet för Stockholm, som även fungerar som en resurs för bibliotek i hela landet.
- DIK anser att delegationen tydligare kunde ha prioriterat bland sina förslag. Det litteratur- och läsfrämjande fältet är stort och många aktörer är involverade, men den verksamhet som möter alla barn och ungdomar är skol- och gymnasiebiblioteken. Deras betydelse för elevers lärande, för läsfrämjande, läsmotivation och digital kompetens är väl dokumenterad i internationell forskning. Skol- och gymnasiebibliotek bemannade med kompetent personal är inte en fråga som ytterligare behöver utredas, utan genomföras och bli verklighet. DIK har genom det arbete som utförts av förbundets expertgrupp för skolbibliotek formulerat en definition av skolbibliotek, kompetenskrav för skolbibliotekarier samt kriterier för ”good practice” när det gäller skolbiblioteksverksamhet. Delegationen kunde med fördel ha dragit nytta av det arbetet.
- DIK anser att delegationen tydligare skulle ha uppmärksammat den akuta brist på utbildade bibliotekarier som råder och som mer eller mindre omöjliggör den nödvändiga utbyggnaden av bemannade skolbibliotek.

- DIK ställer sig bakom ett läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier som inriktas på kompetensutveckling när det gäller läsfrämjande och läsmotiverande verksamhet samt ger stöd och idéinput när det gäller samarbetsformer med andra aktörer som är relevanta för det läsfrämjande arbetet.
- DIK menar att delegationen mer utförligt skulle ha behandlat den multimodala läsning som dagens barn och ungdomar behöver för att kunna ta del av och lyckas i dagens digitala arbets- och samhällsliv, i synnerhet då det tycks vara ett fält där vi kan nå pojkar och unga män och stärka deras läsning.
- DIK menar att delegationen djupare borde ha analyserat det faktum att skillnader i läsning ökar med ökad ålder hos barn och ungdomar, särskilt när det gäller pojkar. Delegationen har förslag när det gäller språk- och läsfrämjande för yngre barn, men saknar specifika förslag riktade mot äldre barn och ungdomar där skillnader och svagheter accentueras. Delegationen hänvisar till Paul Willis' klassiska studie av hur pojkar genom skolans "medelklassformat" skolas till en arbetarklassidentitet eller ett utanförskap. DIK menar att skolbibliotekens verksamhet, som till skillnad från skolans ordinarie kunskapsorientering i högre grad bygger på litteraturens individrelevans och motivationsbyggande när det gäller läsning, skulle kunna bryta dessa onda cirklar.
- DIK menar att delegationen kunde ha undersökt möjligheterna att skapa tjänster som kombinerar arbete i skolbibliotek med arbete i fritidshem. Delegationen vill stärka det lässtimulerande arbetet i fritidshemmen. Bibliotekariekompetensen kunde här ge det stöd som behövs. I kommuner med knappa resurser skulle skolbibliotekarier som kombinerar arbete i skola och fritidshem kunna vara en lösning som är ekonomiskt hållbar.
- DIK ställer sig tveksamt till ett Läsråd, men menar att en årlig gemensam rapport från Kungliga biblioteket och Kulturrådet skulle vara till gagn för det läsfrämjande arbetet.
- DIK menar att delegationen utförligare skulle ha knutit an till det arbete som utförts inom ramen för den nationella biblioteksstrategin och den rapport som gemensamt författats av landets utbildningar i biblioteks- och informationsvetenskap.

Nedan följer DIK:s ställningstaganden kopplade till de förslag och bedömningar som framförts av delegationen.

3.6 Förslag och bedömningar gällande små barns språkutveckling

Delegationens förslag: *Det ska framgå av läroplanen för förskolan att förskolan ska sträva efter att utveckla barnens intresse för litteratur.*

Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man kan arbeta med litteratur i förskolan i syfte att stärka litteraturens ställning i det dagliga arbetet i förskolan.

Personalen i förskolan ska i större utsträckning ges förutsättning att delta i Läslyftet, exempelvis genom att fler handledare med inriktning mot förskola utbildas.

Delegationens bedömning: Kulturrådet bör med sin kunskap inom området långsiktigt stödja kommuner som i samverkan med BVC, folkbibliotek och förskolor arbetar med små barns språkutveckling och även verka för att fler kommuner påbörjar en samverkan kring små barns språkutveckling. Arbetet bör ske i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen.

Kulturrådet bör i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen genomföra mer generella informationsinsatser riktade till föräldrar om vikten av tidig språkstimulans.

Huvudmännen bör verka för att stärka samverkan mellan förskolor och folkbibliotek i syfte att öka barnens tillgång till språk och litteratur.

DIK:s kommentar

Inga kommentarer.

4.6 Bedömningar gällande läsning i skolan

Delegationens bedömning: I dag finns det för många elever som har en bristande läsförmåga när de slutar den obligatoriska skolan. Delegationen vill betona vikten av att alla elever, oavsett förutsättningar och behov, ges möjlighet att utveckla en fullgod läsförmåga.

Läslyftet bör löpa över tid och kontinuerligt uppdateras utifrån aktuell forskning och de behov som finns bland lärare och elever.

Skolverket bör lyfta fram hur man genom befintliga moduler kan samarbeta inom olika yrkesgrupper, som lärare, förskollärare, och skolbibliotekarier.

Huvudmännen bör verka för en långsiktig hållbar kompetens för lärare inom allt från läsinlärning, till läsutveckling och litteraturundervisning. Insatserna bör utformas på så sätt att lärare ges den kompetens och de verktyg som de behöver för att de ska kunna möta alla elevers olika förutsättningar och behov.

DIK:s kommentar

DIK instämmer i delegationens bedömningar.

Det är av största vikt att alla elever när de slutar den obligatoriska skolan har en fullgod läsförmåga. Här kan skolbibliotekarierna spela en avgörande roll om de nyttjas på rätt sätt. DIK menar att skolbiblioteken spelar en viktig roll för en likvärdig utbildning.

DIK instämmer i att Läslyftet bör permanenteras och ständigt uppdateras utifrån aktuell forskning. Att skolbibliotekarier nu även ingår i målgruppen är viktigt att hålla fast vid om en förlängning görs, både för att ge skolbibliotekarier relevant kompetensutveckling samt för att öka samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarier när det kommer till elevernas språk- och läsutveckling. Dock anser vi att delegationen här

kunde ha tagit ett steg längre och inte bara gjort en bedömning om behov av Läsflyttets fortsättning utan istället lagt det som förslag.

DIK instämmer fortsättningsvis i bedömningen gällande Skolverkets arbete med befintliga moduler och menar att även här hade ett mer skarpt förslag kunnat läggas.

5.8 Förslag gällande skolbibliotek och läsning

Delegationens förslag: Frågan om bemannade skolbibliotek ska utredas.

Vad en skolbiblioteksverksamhet är ska definieras på förordningsnivå.

Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram ett allmänt råd för hur man i samverkan med eleverna bygger upp, utformar, följer upp och utvärderar en skolbiblioteksverksamhet.

Skolinspektionen ska, inom ramen för sin regelbundna tillsyn, fokusera särskilt på skolbiblioteken.

DIK:s kommentar

Som nämnts ovan anser DIK att frågan om bemannade skolbibliotek inte behöver utredas ytterligare – det är dags att göra. Ett flertal studier visar att skolbibliotek bemannade med kompetent personal kan ge väsentliga bidrag till elevers lärande¹. Valfungerande skolbiblioteksverksamhet som når alla elever är en viktig del i att skapa en likvärdig skola. Istället för att utreda frågan om bemannade skolbibliotek bör frågan om *hur* skolbiblioteken ska kunna bemannas ges större fokus. Det råder idag brist på bibliotekariéer och får att nå mål om ökad bemanning av skolbiblioteken av personal med rätt kompetens behöver antalet utbildningsplatser öka ytterligare. Behov av fler utbildningsplatser var även något som fördes fram av utbildningarna inom Biblioteks- och informationsvetenskap i sin rapport till den nationella biblioteksstrategin.

DIK instämmer i förslaget om att vad en skolbiblioteksverksamhet är bör definieras på förordningsnivå. DIK vill även understryka vikten av att det är just skolbiblioteksverksamheten som ska definieras – det är inte rummet som ska vara i fokus utan just den pedagogiska verksamhet som skolbibliotekarién är en del av. DIK har genom en expertgrupp bestående av skolbibliotekariéer arbetat med att ta fram en sådan definition, samt kompetenskriterier för vad en skolbibliotekarie ska kunna². Det

¹ Gärdén, Cecilia (2017) *Skolbibliotekets roll för elevers lärande, En forsknings- och kunskapsöversikt 2010-2015*. Kungliga biblioteket

² DIK, *Så skapar du ett skolbibliotek i världsklass*: <https://dik.se/om-dik/opinionsbildning/diks-utmarkelser/skolbibliotek-i-varldsklass/sa-skapar-du-ett-skolbibliotek-i-varldsklass/>

underlaget kan med fördel användas i ett arbete med en definition av skolbiblioteksverksamhet.

DIK instämmer i att Skolverket bör ges i uppdrag att ta fram allmänna råd för hur en skolbiblioteksverksamhet byggs upp, utformas, följs upp och utvärderas. DIK anser även att Skolverket bör få i uppdrag att inkludera skolbibliotekarier i sin statistik över pedagogisk personal, för att på så sätt möjliggöra kontinuerlig uppföljning av den övergripande utvecklingen av bemannade skolbibliotek.

DIK instämmer i förslaget att Skolinspektionen inom ramen för sin regelbundna tillsyn särskilt ska fokusera på skolbibliotek.

6.6 Förslag och bedömningar gällande fritidshem

Delegationens förslag: *Det ska framgå av den del av läroplanerna för grundskolan, specialskolan och sameskolan som avser fritidshemmet att fritidshemmet ska stimulera elevernas läsning.*

Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial om hur man i fritidshemmet kan arbeta med såväl språk- och läsutveckling som med läsning generellt.

Personalen i fritidshemmet ska ges möjlighet till kompetensutveckling inom området läsning.

Delegationens bedömning: *Statens kulturråd bör inom ramen för statsbidraget läs- och litteraturfrämjande insatser prioritera ansökningar om läsfrämjande insatser i fritidshemmen.*

Huvudmännen bör ta tillvara fritidshemmens möjlighet att arbeta kompensatoriskt med elever som behöver stöd eller utmaningar i sin läsning.

Huvudmännen bör arbeta för att skapa läsfrämjande miljöer i fritidshemmen.

DIK:s kommentar

DIK väljer att inte ta ställning till de förslag och bedömningar som lyfts angående fritidshemmen. Däremot anser DIK att delegationen kunnat undersöka möjligheterna för kombinerade tjänster där skolbibliotek och fritidshemsverksamhet kan ingå. På så sätt skulle kompetens kring det läsfrämjande arbetet på ett naturligt sätt kunna komma in i fritidsverksamheten, och möjligheten för mindre skolor att bemanna skolbiblioteken med rätt kompetens skulle kunna underlättas.

7.4 Förslag och bedömning gällande läsning på lov

Delegationens förslag: En flerårig försöksverksamhet ska införas där en eller flera läsfrämjande aktörer får ett årligt verksamhetsbidrag för att erbjuda läsfrämjande verksamhet under lovtid. Försöksverksamheten ska följas upp.

Delegationens bedömning: Loven utgör en möjlighet till att arbeta med barns och ungas läsförmåga och läslust. Varje huvudman bör därför planera för hur kommunens barn och unga på bästa sätt kan ges tillfälle till olika läsfrämjande aktiviteter som gynnar såväl läsförmåga som läslust. I denna planering bör man ta vara på möjligheterna av att kombinera läsning som en aktivitet tillsammans med andra lovaktiviteter, till exempel idrott och friluftsliv.

DIK:s kommentar

Inga kommentarer.

8.7 Förslag och bedömning gällande bibliotek och läsfrämjande

Delegationens förslag: Ett nationellt läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier ska genomföras. Läsfrämjandelyftet ska syfta till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning. Satsningen bör inledningsvis vara utformad i projekt där olika kommuner och regioner söker statsbidrag för kompetensutvecklingen. Målet bör dock vara att över tid införa ett nationellt läsfrämjandelyft för bibliotekarier där staten samlat tar ett större ansvar för kompetensutvecklingen för landets folkbibliotekarier.

Delegationens bedömning: Kommunen bör, i samarbete med regionen, verka för en långsiktigt hållbar kompetens för folkbibliotekarier med särskilt fokus på barns och ungas läsning.

DIK:s kommentar

DIK ställer sig bakom förslaget om ett nationellt läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier. Att delegationen valt att lyfta fram behovet, och bristen, av kontinuerlig professionell kompetensutveckling för bibliotekarier är viktigt. Biblioteken och bibliotekarierna har som delegationen belyser fått ett förändrat uppdrag, ett uppdrag som blivit mer komplext och som kräver delvis andra och kompletterande kompetenser. Delvis handlar det om ett mer uppsökande arbete och behov av en större kunskap och förståelse för bibliotekens målgrupper. För att biblioteken ska lyckas med sitt uppdrag, att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning samt främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt, så som det uttrycks i bibliotekslagen, behövs kompetent personal med rätt förutsättningar, en sådan förutsättning är adekvat kompetensutveckling, en annan är tillräckliga resurser.

Dock önskar DIK att inte bara den bristande kompetensutvecklingen analyserats av delegationen, utan att även den bristande kompetensförsörjningen tagits upp. Enligt den statistik DIK tar fram över arbetslöshet för sina medlemsgrupper kan ses att arbetslösheten bland bibliotekarier är försvinnande låg³ och de signaler DIK får från medlemmar i runt om i landet är att det är svårt att få sökande till utlysta tjänster.

Vidare hade delegationen ytterligare kunnat analysera hur samverkan mellan folk- och skolbibliotek kan fungera på bästa sätt. För att alla barn ska få tillgång till ett rikt utbud av medier och litteratur, och inte hämmas i sin läsutveckling på grund av bristande tillgång, behövs en samverkan med målgruppsfokus.

9.4 Bedömningar gällande läsande förebilder

Delegationens bedömning: Studieförbunden bör, inom ramen för uppdraget att stärka föräldrars delaktighet i sina barns lärande, särskilt fokusera på föräldrar som läsande förebilder.

Kulturrådet bör, inom ramen för sitt handlingsprogram för läsfrämjande, genomföra ytterligare insatser för att stärka vuxnas läsning så att vuxna kan utgöra läsande förebilder för barn och unga. Inom ramen för detta arbete bör även ingå att utveckla former för hur den statliga nivån kan samverka med den kommunala och regionala nivån för att utveckla den läsfrämjande verksamheten i arbetslivet, bland annat när det gäller arbetsplatsbibliotek. Arbetet bör genomföras tillsammans med andra aktörer som arbetar med vuxnas läsning, till exempel folkbildningen.

Kommuner bör arbeta för att inrätta tjänster för läsfrämjandeambassadörer som företräder de nationella minoritetsspråken och som kan vara vuxna läsande förebilder för barn och unga.

DIK:s kommentar

Inga kommentarer.

10.3 Bedömning gällande uppföljning av barns och ungas läsning

Delegationens bedömning: Uppföljning av det läsfrämjande arbetet i och utanför skolan bör vara ett ansvar för alla nivåer: nationell, regional, kommunal och lokal nivå.

DIK:s kommentar

Inga kommentarer.

³ <https://dik.se/media/1832/rapport-arbetsloshet-final.pdf>

10.5 Förslag gällande samverkan kring barns och ungas läsning

Delegationens förslag: Ett Läsråd ska inrättas som ska arbeta för att samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, civilsamhälle, folkbildning och näringsliv kring barns och ungas läsning i och utanför skolan.

DIK:s kommentar

DIK avstyrker förslaget om ett Läsråd. Tanken är god, men ett helhetsgrepp om det fortsatta läsfrämjande arbetet bör kunna rymmas inom redan befintliga strukturer, exempelvis genom att Kulturrådet och Kungliga biblioteket ges ett gemensamt uppdrag att ta fram en årlig rapport som kartlägger vad som görs och lägger förslag kring vad som bör göras för det fortsatta läsfrämjande arbetet.

DIK anser även att fokus bör ligga på att stärka de strukturer som redan, i alla fall delvis, finns på plats, som skolbibliotek. En rejäl satsning på välfungerande skolbiblioteksverksamhet som når alla elever skulle göra mer för det läsfrämjande arbetet än ytterligare myndighetssamarbete.

Anna Troberg
Förbundsordförande, DIK

Bo Westas, Utredare
Stina Hamberg, Samhällspolitisk chef